

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ТА ЇЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ

VIOLATION OF THE RIGHT TO BUSINESS REPUTATION INVINCIBILITY AND ITS CIVIL-LEGAL PROTECTION

Бугасць А.С., провідний фахівець

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті звернено увагу, що право на недоторканність ділової репутації належить до особистих немайнових прав, при цьому законодавець надає їй значення окремого об'єкта цивільно-правового захисту. Дійсно, ст. 201 ЦК України відносить ділову репутацію до особистих немайнових благ, які охороняються цивільним законодавством. Констатовано, що в умовах сьогодення практика цивільних правовідносин засвідчує, що непоодинокими на сьогодні є випадки заподіяння шкоди діловій репутації, що за умов ринкової економіки призводить до істотного зниження рівня конкурентоспроможності суб'єктів. Ділова репутація має індивідуальний і змінний обсяг залежно від характеру та успішності діяльності. Дійсно, ділова репутація є правовою категорією, посягання на яку несе для учасників цивільного обороту правові наслідки негативного характеру Автор відмітив, що закріплення недоторканності ділової репутації презюмує, що механізм захисту суб'єктивного цивільного права на ділову репутацію повинен конструюватися виходячи із змісту права і правовий захист не повинен обмежуватися випадками поширення недостовірних відомостей, що принижують ділову репутацію. У зв'язку з цим, правовим захистом мають охоплюватися не лише випадки заподіяння шкоди діловій репутації, а й тоді, коли порушується її недоторканність, зокрема коли про суб'єкта поширюються відомості (у тому числі позитивні), однак які не відповідають дійсності та порушують інтереси суб'єкта. Зроблено висновок, що чинне законодавство містить різноманітні способи захисту ділової репутації, і саме характер посягання на ділову репутацію обумовлює вибір способу захисту. Як встановлено у роботі, посягання на недоторканність ділової репутації можуть бути двох видів. При цьому судова практика визнає неможливість застосування окремих способів захисту деякими суб'єктами.

Ключові слова: ділова репутація, недоторканність ділової репутації, особисті немайнові права, посягання на ділову репутацію, захист ділової репутації.

The article draws attention to the fact that the right to inviolability of business reputation belongs to personal non-property rights, while the legislator gives it the meaning of a separate object of civil legal protection. Indeed, art. 201 of the Civil Code of Ukraine refers to business reputation among personal non-property goods protected by civil law. It has been established that in today's conditions, the practice of civil legal relations proves that cases of damage to business reputation are not unique today, which, under the conditions of a market economy, leads to a significant decrease in the level of competitiveness of entities. Business reputation has an individual and variable scope depending on the nature and success of the activity. Indeed, business reputation is a legal category, the violation of which carries legal consequences of a negative nature for participants in civil turnover. The author noted that the establishment of the inviolability of business reputation presumes that the mechanism of protection of the subjective civil right to business reputation should be constructed based on the content of the law and legal protection should not be limited to cases of dissemination of false information that degrades business reputation. In this regard, legal protection should cover not only cases of damage to business reputation, but also when its integrity is violated, in particular when information (including positive) is spread about the subject, but which does not correspond to reality and violates interests of the subject. It was concluded that the current legislation contains various ways of protecting business reputation, and it is the nature of encroachment on business reputation that determines the choice of the way of protection. As established in the work, encroachments on the inviolability of business reputation can be of two types. At the same time, judicial practice recognizes the impossibility of using certain methods of protection by some subjects.

Key words: business reputation, inviolability of business reputation, personal non-property rights, encroachment on business reputation, protection of business reputation.

Актуальність теми дослідження. Зі зростанням значення особистості людини як об'єкти цивільного права стали розглядатися нематеріальні блага, з приводу яких велося багато наукових дискусій. Однак сьогодні, без сумніву, нематеріальні блага – це повноцінні об'єкти цивільного права. Більше того, можемо констатувати, що майбутнє залишається за нематеріальними об'єктами, що мають певну вартість. Невипадково, що цим об'єктам цивілістика приділяє дедалі більше уваги. У той же час практика цивільних правовідносин засвідчує, що непоодинокими на сьогодні є випадки заподіяння шкоди діловій репутації, що за умов ринкової економіки неминуче призводить, зокрема, до істотного зниження рівня конкурентоспроможності суб'єктів. Дійсно, ділова репутація є правовою категорією, посягання на яку несе для учасників цивільного обороту правові наслідки негативного характеру. При цьому ділова репутація будь-якого суб'єкта формується в процесі і в міру розвитку його діяльності протягом усього періоду існування, тобто має індивідуальний і змінний обсяг залежно від характеру та успішності такої діяльності. Свого часу А. Нобель порівняв гарну репутацію з новою сорочкою, вказавши, однак, що останню можна випрати, а першу – ніколи. Саме тому інститут ділової репутації потребує адекватного цивільно-правового регулювання.

Мета дослідження. Метою дослідження є розгляд поняття «порушення права на недоторканність ділової

репутації» та дослідження способів цивільно-правового захисту ділової репутації.

Стан дослідження. Питанням порушення права на недоторканність ділової репутації, її цивільно-правового захисту приділяли увагу, зокрема, О. В. Синегубов, Р. А. Каложний, О. М. Бандурка, М. М. Гуренко, Р. О. Стефанчук, В. Ковальська та інші. Разом з цим, зважаючи на актуальність теми, предмет дослідження ще не вичерпав себе.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що ст. 201 ЦК України відносить ділову репутацію до особистих немайнових благ, які охороняються цивільним законодавством [1]. Хоча вітчизняне законодавство і відносить ділову репутацію до особистих немайнових прав, надаючи їй значення окремого об'єкта цивільно-правового захисту, у той же час не запропоновано легального визначення даного поняття. Пов'язано це, очевидно, з тим, що поняття «ділова репутація» носить морально-етичний характер.

Разом з цим, спробу дати визначення досліджуваного поняття свого часу зробив Пленум Верховного Суду України у своїй постанові 27.02.2009 №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»: під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських

чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб - підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин [2].

Як бачимо, носіями ділової репутації є як фізичні, так і юридичні особи, тобто ділову репутацію може мати будь-який громадянин (іноземець, особа без громадянства), у тому числі який займається підприємницькою діяльністю, а також будь-яка юридична особа. Про це йде мова і в кодифікованому акті цивільного законодавства. Так, пониження ділової репутації фізичної або юридичної особи віднесено до категорії моральної шкоди (ст. 23). У той же час ст. 94 проголошує недоторканність ділової репутації юридичної особи, а ст. 299 – фізичної особи.

Погоджуємося з законодавчим баченням на регулювання даного питання. На нашу думку, було б неправильно обмежуватися законодавчим захистом лише репутації підприємців. На захист своєї репутації мають право розраховувати і педагоги, і адвокати, і лікарі, і державні службовці, і багато інших категорій. Але змістом такої репутації є оцінка не ділових (підприємницьких), а професійних та службових якостей громадянина. Цю репутацію справедливо було б називати не діловою, а професійною чи службовою.

Принагідно відмітимо, що закріплення недоторканності ділової репутації презюмує, що механізм захисту суб'єктивного цивільного права на ділову репутацію повинен конструюватися виходячи із змісту права і правовий захист не повинен обмежуватися випадками поширення недостовірних відомостей, що понижують ділову репутацію. Так, правовим захистом мають охоплюватися не лише випадки заподіяння шкоди діловій репутації, а й тоді, коли порушується її недоторканність, зокрема коли про суб'єкта поширюються відомості (у тому числі позитивні), однак які не відповідають дійсності та порушують інтереси суб'єкта.

Дійсно, явище «спотворення» ділової репутації з боку третіх осіб узагальнено варто називати порушенням права на ділову репутацію, і такі порушення можуть бути двох видів.

Перший вид – це порушення власне недоторканності ділової репутації, коли шкода відсутня як така, але ділова репутація «спотворюється, деформується» внаслідок дій правопорушника. Як правило, таке правопорушення пов'язане з поширенням щодо особи неправдивих відомостей, що не мають порочного характеру (наприклад, про укладання угод, про співпрацю з будь-якими особами тощо). Дане правопорушення посягає на правомочність формування ділової репутації суб'єкта власними діями. Найбільш підходящим способом захисту порушеного права у такому разі є спростування недостовірної інформації (ч. 1 ст. 277 ЦК України). Окрім того, спеціальними способами захисту порушеного права є також право на відповідь (ч. 1 ст. 277 ЦК України), заборона поширення

інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК України) тощо.

Однак поширення неправдивої інформації з негативним забарвленням має не тільки репутаційні наслідки, а й певною мірою впливає на бізнесові процеси, знижує рівень довіри з боку потенційних контрагентів та суспільства, а відтак – заподіює шкоди суб'єктові. Якщо подібні дії завдають суб'єкту шкоди (наприклад, коли такі недостовірні відомості стали причиною відмови потенційного контрагента від укладання договору), доцільно застосувати і загальні способи захисту права на недоторканність ділової репутації – відшкодування майнової та (або) моральної шкоди [3, с. 126].

Разом з цим не можемо не зазначити, що судова практика йде шляхом розмежування можливих способів захисту права на недоторканність ділової репутації в залежності від правового статусу суб'єкта, права якого порушені. Так, у справі № 757/45270/19-ц позивач (член Вищої ради правосуддя) звернувся з позовом до народного депутата України та телеканалу з вимогою спростувати недостовірну інформацію та відшкодувати моральну шкоду в розмірі 500 000,00 гривень. Позивач зазначив, що у прямому ефірі одного з телеканалів народний депутат України вказав, що позивач причетний до незаконної купівлі приміщення, щодо незаконного зайняття посади члена Вищої ради правосуддя на повторний строк, а також вказав на інші незаконні дії позивача. Верховний Суд погодився з судами нижчих інстанцій, визнавши у тому числі порушення права на недоторканність ділової репутації позивача, однак за його позицією моральна шкода відшкодуванню в даних правовідносинах не підлягає. Це пов'язано з тим, що спростування інформації про позивача як про особу, яка наділена владними повноваженнями, є достатньою сатисфакцією і підстав для відшкодування моральної шкоди немає [4].

Виправданним, на думку деяких вчених, також є забезпечення можливості захисту права особи на ділову репутацію тоді, коли щодо неї поширені відомості, що ганьблять репутацію, однак відповідають дійсності, метою чого є заподіяння шкоди або обмеження конкуренції. Дійсно, предметом постійних дискусій є відповідальність за дифамацію – поширення правдивих відомостей про будь-яку особу (зокрема, посадову особу, політичного діяча). Вважаємо, що такий підхід не є правильним, поширення правдивих відомостей не слід вважати порушенням, а відтак – і встановлювати можливість відповідальності, у тому числі цивільно-правової, за такі дії.

Висновки. Таким чином, чинне законодавство містить різноманітні способи захисту ділової репутації, і саме характер посягання на ділову репутацію обумовлює вибір способу захисту. Як встановлено у роботі, посягання на недоторканність ділової репутації можуть бути двох видів. При цьому судова практика визнає неможливість застосування окремих способів захисту деякими суб'єктами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09/print
3. Соболев О.В. Цивільно-правові способи захисту прав на повагу до гідності й честі та на недоторканність ділової репутації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 125-127.
4. Постанова Верховного Суду від 20.01.2021 № 757/45270/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94417585>